

תלמוד תורה Prioritizing

אריה ליבוביץ

'חלק א'. Dividing Learning.

A. גמרא קידושין דף ל. - person should divide his learning day in three parts...

1. Various explanations of how to fulfill this:

a. תוספות קידושין שם בשם רש"י - two days per week on each.

i. problem - you can still ask that you don't know how long you'll live.

b. second suggestion of Tosafos - divide each day (רמב"ם ת"ת איב) agrees).

c. third suggestion of Tosafos - we fulfill all three at once with תלמוד בבלי.

i. ש"ך יו"ד סימן רמה ס"ק ה' - this is the reason we don't teach our kids Tanach.

ii. מבוא לספר אמת ליעקב - the Shach's explanation is insufficient because we should still have to teach it to them once, just not on an ongoing basis (see Rambam).

2. Should it really be divided evenly? What is the purpose of this requirement?

a. רמב"ם הלכות תלמוד תורה פ"א הי"א-ל"ב - only initially but later the focus should shift to gemara. Sounds like the division is a rule in התורה.

b. ר"ן עבודה זרה דף ה: בדפי הר"ף - it just means to "divide" not to "divide evenly". Gemara gets more time than mishnah which gets more time than mikra. Perhaps not a din in התורה, but in touching all aspects each day.

3. Building it into our daily davening.

a. שולחן ערוך אורח חיים סימן נ' סעיף א' - we say pesukim of korbanos, mishna of מקומן, and gemara of ישמעאל רבי.

i. ומגן אברהם שם ס"ק ב' - must understand the mishna and gemara. אמת ליעקב suggests that reading pesukim in chumash without understanding it is a mitzvah - this explain what we do מקרא ואחד תרגום שנים.

ii. תלמידי רבינו יונה ברכות דף ה: בדפי הר"ף - anything that we are obligated to say, can be read by heart even if it is pesukim (e.g. קרבנות, ברכת כהנים). קריאת שמע, קרבנות are perhaps a biblical obligation.

עוסק בתלמוד תורה - חלק ב'.

I. Learning versus other mitzvos - גמרא מ"ק דף ט: - Learning takes a back seat to mitzvos that can't be done by somebody else, but not to mitzvos that can be done by somebody else.

A. Unclear whether this is only before you start learning or even once you are already learning. תוספות שם ד"ה כאן assumes that you would stop learning to do other mitzvos.

B. Question: Why don't we say עוסק במצוה פטור מן המצוה במצות תלמוד תורה...

1. According to the Ran that עוסק במצוה פמה"מ אפילו כשאפשר לקיים שניהם, which the שו"ע applies to a מצוה עוברת (of wearing tefillin), we should say that עוסק בתורה exempts from a מצוה עוברת even though אפשר לקיים שניהם even though

2. Even according to תוספות that if it is possible to do both you need to do both, we can suggest that if it means stopping to learn for a few minutes it isn't אפשר לקיים שניהם, similar to תוספות ב"ב דף כא: ד"ה ומקרי?

II. Approaches to answer the question assuming we won't apply עוסק במצוה פטור מן המצוה - see רוח חיים אבות פרק א' משנה ב'.

A. Based on גמרא קידושין דף מ: מ - Talmud is greater because it leads to מעשה (see also רמב"ם (תלמוד תורה כנגד כולם הלכות תלמוד תורה פ"ג ה"ג). Apparently, מעשה is the goal and therefore beats out תורה. When the mitzvah will get

תלמוד תורה Prioritizing

אריה ליבוביץ

done by somebody else you should learn because the מעשה is taken care of already. This seems to be the approach of ד"ה ושמא דף ט.

1. Rejection #1: The question over there is which alone is better to do. Talmud has two benefits (it is a mitzvah and it leads to others). Learning certainly shouldn't take a back seat to other mitzvos - רוח חיים על אבות פ"ג משנה יז
  2. Rejection #2: תסופות שם ד"ה תלמוד says the gemara is only speaking when you will be teaching others or you haven't learned yet - this has no relevance to a person deciding between learning and doing a mitzvah.
- B. Based on יבמות דף קט: - if you have only torah, you don't have torah. Apparently, if one learns with disregard for mitzvos it isn't even learning. See ד"ה לעולם that torah with no intention to do mitzvos is a המות.
1. This explains the רמב"ם הלכות תלמוד תורה פ"ג הלכה ה' that because torah is של דינו של אדם we need to learn, even לשמה. The cause and effect is difficult to understand? שו"ע הגר"ז הלכות ת"ת פרק ד' קו"א אות א' explains that torah not lishmah is destructive so there is reason to think to avoid it, that is why the Rambam says that because it leads to מעשה do it anyway.
- C. קובץ שיעורים סימן יט אות ב' - the mitzvah of תלמוד תורה is only during "free time". One is not free when he has a mitzvah to do. (this differs from the previous answer which maintains that there is a chiyuv of talmud torah but if one tries to fulfill it they will become one who says אין לי אלא תורה). See also גר"א בשנות אליהו ריש פאה.
1. Difficulty - this would imply that one has no requirement to think in learning while doing other things - against נפש החיים שער א' פ"ח? Perhaps R' Elchonon only meant that you can be mevatel the quality of your talmud torah during that time, but there still remains a low level chiyuv.
- D. Similar answer based on אור שמח הלכות תלמוד תורה פרק א' הלכה ב' that everybody is obligated in minimal תלמוד תורה and beyond that depends on life circumstances and ability. (different than R' Elchonon and Gra who say it is all times, but there is a petur while doing other things - R' Meir Simcha thinks there is no chiyuv during those times).
- III. Explaining the Rambam's approach. The רמב"ם אישות פרק טו הלכה ב-ג applies במצוה עוסק (for many years even) by saying you are exempt from ת"ת to פמה"מ.
- A. קובץ שיעורים סימן יט אות ב' - you may only delay pru u'rvu for talmud torah, not ignore it. Being able to do it later is similar to לעשות ע"י אחרים so we will apply במצוה עוסק במה"מ.
1. The fact that Ben Azai could ignore פרו ורבו forever does not reflect a פטור, but simply that he is אנוס because נפשו חשקה בתורה (similar to learning in a bathroom).
  2. Questioning this explanation: The comparison between לעשות ע"י אחרים and mitzvos that he can do himself later is not perfect - postponing the mitzvah may be a ביטול מצוה - see חזון איש נגעים?
- B. שו"ע הגר"ז הלכות ת"ת פ"ג בקונטרס האחרון - since פרו ורבו involves a constant commitment, it can't exempt you from the ongoing requirement of התורה, but normal one time mitzvos would suspend the obligation of talmud torah.
1. This explains Ben Azai because he was always concerned he may forget.
  2. This explains why the Rambam says ויחזור לתלמודו ואם לאו יעשה המצוה ויחזור לתלמודו to show that you can only stop if you can go back.

תלמוד תורה

אריה ליבוביץ

3. Bottom line, although both agree that we generally don't say מן פטור תורה עוסק בתלמוד תורה פטור מן ש"ע הרב, there are three points of dispute between R' Elchanan and רב:
- Is pru u'rvu considered a מצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים since you can do it later.
  - Can one be mevatel pru u'rvu entirely like Ben Azai (R' Elchonon says no, S" A Harav says yes).
  - Can you be מבטל מצוה שא"א לעשות ע"י אחרים when you will not be able to return to you learning (R' Elchonon says not to be מבטל המצוה, S" A Harav says to learn).
- C. גמ' עוסק בת"ת פטור מן המצוות - Perhaps the Rambam holds ספר נשיח בחוקק עמ' סה-סו - מ"ק may be speaking about a situation where you aren't already learning, but are presented with the opportunity to learn or do another mitzvah.
1. Question: This is illogical because it can't be that God gave a torah full of mitzvos, but somebody who learns torah doesn't do any of them - דברות משה לקידושין
- How does Rav Moshe explain the ר"ן ר"ה ד. בדפי הר"ף that when you are learning you are למען תהיה? Perhaps תפילין are different because their purpose is that תהיה למען תפילין? פטור מתפילין? תורת ה' בפיך.

1 - תלמוד בבלי מסכת קידושין דף ל עמוד א

עד היכן חייב אדם ללמד את בנו תורה? אמר רב יהודה אמר שמואל: כגון זבולון בן דן, שלימדו אבי אביו מקרא ומשנה ותלמוד, הלכות ואגדות. מיתבי: למדו מקרא - אין מלמדו משנה; ואמר רבא: מקרא - זו תורה! זבולון בן דן ולא זבולון בן דן, זבולון בן דן - שלמדו אבי אביו, ולא זבולון בן דן - דאילו התם מקרא, משנה ותלמוד, הלכות ואגדות, ואילו הכא מקרא לבד. ואבי אביו מי מיתבי? והתניא: +דברים יא+ ולמדתם אותם את בניכם - ולא בני בניכם, ומה אני מקיים +דברים ד+ והודעתם לבניך ולבני בניך? לומר לך, שכל המלמד את בנו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו למדו לו ולבנו ולבן בנו עד סוף כל הדורות! הוא דאמר כי האי תנא; דתניא: ולמדתם אותם את בניכם - אין לי אלא בניכם, בני בניכם מנין? ת"ל: והודעתם לבניך ולבני בניך; א"כ, מה ת"ל בניכם? בניכם - ולא בנותיכם. אמר ריב"ל: כל המלמד את בנו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו קבלה מהר סיני, שנאמר: והודעתם לבניך ולבני בניך, וסמך ליה: יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב. רבי חייה בר אבא אשכחיה לריב"ל, דשדי דיסנא ארישיה וקא ממטי ליה לינוקא לבי כנישתא, א"ל: מאי כולי האי? א"ל: מי זוטרי מאי דכתיב והודעתם לבניך, וסמך ליה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב? מכאן ואילך, רבי חייה בר אבא לא טעים אומצא, עד דמקרי לינוקא ומוספיה. רבה בר רב הונא לא טעים אומצא, עד דמייתי לינוקא לבית מדרשא. אמר רב ספרא משום ר' יהושע בן חנניא, מאי דכתיב: +דברים ו+ ושנתם לבניך? אל תקרי ושנתם אלא ושלשתם, לעולם ישלש אדם שנותיו, שליש במקרא, שליש במשנה, שליש בתלמוד. מי יודע כמה חי? לא צריכא - ליומי.

2 - שולחן ערוך יורה דעה הלכות תלמוד תורה סימן רמה סעיף ו

היה מנהג בעיר שלוקח מלמד תינוקות שכר, חייב ללמדו בשכר עד שיקרא תורה שבכתב כולה. ואינו חייב ללמדו, בשכר, משנה וגמרא. והני מילי דלא אפשר, דדחיקא ליה שעתא, אבל אם אפשר ליה, מצוה לאגמוריה משנה וגמרא, הלכות ואגדות.

3 - תוספות מסכת קידושין דף ל עמוד א

לא צריכא ליומי - פירש בקונטרס ימי השבת כלומר שני ימים מקרא ושני ימים משנה ושני ימים גמרא ולא נהירא דא"כ אכתי הוה מצי למיפרך מי ידע כמה חי ונ"ל לפרש בכל יום ויום עצמו ישלש על כן תיקן בסדר רב עמרם גאון כמו שאנו נוהגים בכל יום קודם פסוקי דזמרה לומר מקרא ומשנה וגמרא ור"ת פ"י שאנו סומכין אהא דאמרין בסנהדרין (דף כד.) בבל בלולה במקרא במשנה ובגמרא דגמרת בבל בלול מכולם.

4 - ש"ך יורה דעה סימן רמה

ה תורה שבכתב כו' - משמע כל תנ"ך וכ"פ הב"ח וכתב דשלא כדן נוהגין העולם שלא ללמד את בניהם תנ"ך כו' ע"ש ואני אומר מנהגן של ישראל תורה היא שהרי כתבו התוס' ספ"ק דקידושין והסמ"ג עשין י"ב בשם ר"ח וכ"כ הגהמ"י

תלמוד תורה

אריה ליבוביץ

והר"ף בהגהת סמ"ק סימן ק"ה שאנן סומכין אהא דאמרינן בסנהדרין ש"ס בבלי שבלול במקרא ומשנה וש"ס אלמא דמשום הכי אינו חייב לשלש את שנותיו במקרא ואינו חייב ללמד עם בנו מקרא כיון שלמדו ש"ס וכ"מ בטור לקמן סימן רמ"ו וכ"מ להדיא ברבינו ירוחם ריש נתיב ב' וכ"מ מדברי הרב לקמן סי' רמ"ו ס"ד:

5 - רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק א

הלכה יא
וחייב לשלש את זמן למידתו, שליש בתורה שבכתב, ושליש בתורה שבעל פה, ושליש יבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו ויוציא דבר מדבר וידמה דבר לדבר ויבין במדות שהתורה נדרשת בהן עד שידע היאך הוא עיקר המדות והיאך יוציא האסור והמותר וכיוצא בהן מדברים שלמד מפי השמועה, וענין זה הוא הנקרא גמרא.

הלכה יב

כיצד היה בעל אומנות והיה עוסק במלאכתו שלש שעות ביום ובתורה תשע, אותן התשע קורא בשלש מהן בתורה שבכתב ובשלש בתורה שבעל פה ובשלש אחרות מתבונן בדעתו להבין דבר מדבר, ודברי קבלה בכלל תורה שבכתב הן ופירושן בכלל תורה שבעל פה, והענינים הנקראים פרדס בכלל הגמרא הן, במה דברים אמורים בתחלת תלמודו של אדם אבל כשיגדיל בחכמה ולא יהא צריך לא ללמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה שבעל פה יקרא בעתים מזומנים תורה שבכתב ודברי השמועה כדי שלא ישכח דבר מדברי דיני תורה ויפנה כל ימיו לגמרא בלבד לפי רוחב שיש בלבו וישוב דעתו.

6 - שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכות השחר ושאר ברכות סימן נ סעיף א

קבעו לשנות אחר פרשת התמיד פ' איזהו מקומן וברייתא דר' ישמעאל, כדי שיזכה כל אדם ללמוד בכל יום מקרא משנה וגמרא, דברייתא דר' ישמעאל הוי במקום גמרא, שהמדרש כגמרא.

7 - מגן אברהם סימן נ ס"ק ב

ב ללמוד בכל יום - נ"ל דוקא בזמניהם שהיו מבינים לשון תרגום אבל עכשיו שאין מבינים צריכים ללמוד להבין דאל"כ אינו נחשב ללימוד ואף בתפילה מוטב להתפלל בל' שמבין כמ"ש ס"ס ק"א מ"מ י"ל שאף שהוא אינו מבין הקב"ה יודע כוונתו ומבין אבל אם אומר המשנה ואינו מבין אינו נקרא לימוד לכן צריכים ללמוד הפי':

8 - ר"ן עבודה זרה דף ה' בדפי הריף

כי אמרינן ליומי. שמחלק ימי השבוע שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד דרבי תנחום מפרש פלגי מלשון חלוקה דהיינו פלוגתא ולא דוקא שישלש ימותיו בשוה שהרי התלמוד צריך זמן הרבה ואף המשנה חמורה מן המקרא אלא לומר שיתן זמן לכל אחד כפי הראוי לו

9 - תלמידי רבינו יונה ברכות דף ה' בדפי הריף

לא הפסיד כאדם שקורא בתורה. ויש לשאול מה בא להשמיענו שלא הפסיד כאדם שקורא בתורה וזה דבר פשוט הוא ותירץ הרב רבי שלמה מן החר ז"ל דאתא לאשמעינן שאע"פ שדברים שבכתב לא נתנו לאמרן על פה ושאר פסוקים אינו יכול לקרוא אפילו הכי ק"ש יכול לקרותה על פה ואע"פ שאינו קורא אותה לשם חובה דכיון שניתנה לאומרה על פה לחובה יכול לאומרה אפילו שלא לחובה כל הפעמים שירצה ומזה הטעם התקינו לומר פרשת קרבנות על פה בכל יום מפני שהיא חובה כדאמרינן במדרש אמר אברהם אבינו במה אדע כי אירשנה כלומר באיזה זכות יתקיימו להם הבטחותיך אמר לו בזכות הקרבנות שנאמר קחה לי עגלה משולשת וגו' תינתן בזמן שבית המקדש קיים בזמן שאין בית המקדש קיים מאי איכא למימר יאמרו לפני פרשת הקרבנות ומעלה אני עליהם כאילו בנו בית המקדש והקריבו עליו קרבן מזה הטעם נמי אומרים בהרבה מקומות פרשת ברכת כהנים דכיון שחובה לומר בכל יום ברכת כהנים על פה בשעת נשיאות כפים יכול לאומרה אפילו שלא במקום חובה ומזה הטעם אמרו ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה דכיון שהוא בענין הקרבנות ומצינו שמצוה לומר פרשת קרבנות על פה כדאמרינן לעיל לא חששו בקריאתה אפילו כשאינו לחובה כללו של דבר כל פסוק שניתן למצוה או לחובה לאמרו על פה יכול לאמרו כמה פעמים שירצה אפילו בשעה שאין בו מצוה כלל ואין בזה משם דברים שבכתב לא ניתנו לאומרה על פה הואיל וניתנו לאומרה פעם אחת.

תלמוד תורה **Prioritizing**

אריה ליבוביץ

10 - תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף ט עמוד ב

הדר יתבי וקא מבעי להו: כתיב +משלי ג'+ יקרה היא מפנינים וכל חפצך לא ישוו בה, הא חפצי שמים - ישוו בה, וכתיב (משלי ח') וכל חפצים לא ישוו בה - דאפילו חפצי שמים לא ישוו בה! - כאן במצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים, כאן - במצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים

11 - תוספות מסכת מועד קטן דף ט עמוד ב

כאן במצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים - עשיית מצוה עדיף שהרי מפיסקין אפילו לר"ש בן יוחי לעושה סוכה ולולב כדאי' בירושלמי אבל בהפסקה דתפלה וק"ש אין מפיסקין לר"ש בן יוחי ובירושלמי זה שננו וזה שננו ואין מפיסקין שננו מפני שננו.

12 - שולחן ערוך אורח חיים סימן לח סעיף ח

כותבי תפילין ומזוזות הם ותגריהם ותגרי תגריהם וכל העוסקים במלאכת שמים, פטורים מהנחת תפילין כל היום

13 - תוספות מסכת בבא בתרא דף כא עמוד ב

ומקרי דרדקי - פ' בקונטרס בהמקבל (ב"מ דף קט. ושם) דהוי פסידא דלא הדרא משום דשבשתא כיון דעל על וקשה לר"י דהא רבא גופיה אית ליה לעיל דשבשתא ממילא נפקא ואומר ר"י דהוה פסידא דלא הדר דאותה שעה שמלמד להם טעות הם מתבטלים ואותה שעה אין יכולין להחזיר לעולם.

14 - תלמוד בבלי מסכת קידושין דף מ עמוד ב

וכבר היה רבי טרפון וזקנים מסובין בעלית בית נתזה בלוד, נשאלה שאילה זו בפניהם: תלמוד גדול או מעשה גדול? נענה רבי טרפון ואמר: מעשה גדול, נענה ר"ע ואמר: תלמוד גדול, נענו כולם ואמרו: תלמוד גדול, שהתלמוד מביא לידי מעשה.

15 - רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ג הלכה ג

אין לך מצוה בכל המצוות כולן שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה אלא תלמוד תורה כנגד כל המצוות כולן שהתלמוד מביא לידי מעשה, לפיכך התלמוד קודם למעשה בכל מקום.

16 - מאירי שבת דף ט. ד"ה ושמא

ושמא תאמר האיך הקילו בת"ת משאר מצוות שהעוסק במצוה פטור מן המצוה וכו' י"ל שהתלמוד אינו אלא להביא לידי מעשה והאיך יפקיע את המעשה והוא שאמרו בירושלמי על זה הלמד לעשות ולא הלמד שלא לעשות שהלמד שלא לעשות נוח לו שלא נברא.

17 - רוח חיים אבות פ"ג מי"ז

תלמוד גדול שמביא לידי מעשה ולכאורה נראה מזה כי מעשה גדול כי גדלות התלמוד הוא המעשה אבל זה אינו כי תלמוד גופיה מעשה הוא ככל שאר המעשים ויותר גדול מהם שמביא גם לידי מעשים אחרים א"כ יש בכל לימוד ב' נושאים...

18 - רוח חיים אבות פרק א' משנה ב'

הן אמות שהעוסק בתורה לבד ומניח המצוות הוי ככופר באלקי ישראל רק צריך לעשות כל מצוות ה' לעשות סוכה בזמנה ציצית תפילין לולב שופר שבת יו"ט מצה ודומיהן וכל חובות איש לרעהו וכל מצוות חברה אנושית וכבר הורו אותנו חז"ל במר"ק במצוות כשא"א לעשות ע"י אחרים מחויב להניח עבודה הלימוד וכל מצוה זמניית כמצה ושופר א"א ע"י אחרים וכן שאר מצוות אם הוא רואה שבויה הפעם א"א ע"י אחרים דינו כמצה ואלולי כן אל יבטל מלימוד.

19 - תוספות מסכת קידושין דף מ עמוד ב

תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה - תימה דאמר בספ"ק דב"ק (דף יז.) ר' יוחנן משי ידיה ומנח תפילין והדר אמר לן קיים אמרינן לימוד לא אמרי' ופריך והא אמר מר גדול תלמוד תורה שהתלמוד מביא לידי מעשה פירש בקונטרס מי נתלה במי קטן נתלה בגדול וא"כ כיון דאמר קיים כל שכן לימוד שאינו חשוב כל כך אלמא מוכח

תלמוד תורה

אריה ליבוביץ

התם מהכא דמעשה גדול וי"ל דהתם הכי פ"י והדר אמר לן קיים אמרינן לימד לא אמרינן ופריך התם והאמר מר גדול תלמוד שמביא לידי מעשה א"כ היאך קיים אם לא לימד וכיון שאנו אומרים לו קיים הרי אומרים לו לימד ואת אמרת קיים אמרינן לימד לא אמרי' ומשני הא למיגמר הא לאגמורי כלומר למגמר לדידיה ודאי מעשה עדיף אבל לאגמורי אחרינא ודאי עדיף טפי ממעשה והלכך לימד לאחריני לא אמרי' וי"מ דאדם שלא למד עדיין ובא לימלך אם ילמוד תחילה או יעסוק במעשה אומרים לו למוד תחלה לפי שאין עם הארץ חסיד אבל אדם שלמד כבר המעשה טוב יותר מלימוד.

20 - תלמוד בבלי מסכת יבמות דף קט עמוד ב

דתניא, רבי יוסי אומר: כל האומר אין לו תורה - אין לו תורה; פשיטא! אלא כל האומר אין לו אלא תורה - אין לו אלא תורה; הא נמי פשיטא! אלא דאפילו תורה אין לו. מאי טעמא? אמר רב פפא, אמר קרא: +דברים ה'+ למדתם... ועשיתם כל שישנו בעשיה ישנו בלמידה, כל שאינו בעשיה אינו בלמידה

21 - רש"י מסכת יבמות דף קט עמוד ב

אלל תורה - ואין מקיים.

אפילו תורה - אפי' שכן לימוד אין לו.

22 - תוספות מסכת סוטה דף כב עמוד ב

לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אע"פ שלא לשמה - ואי קשיא הא אמרינן בפ"ק דתענית (דף ז.) כל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם המות ובשלהי פרק היה קורא במסכת ברכות (דף יז.) כל העוסק בתורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא נראה לתרץ עוסק שלא לשמה כגון מיראת היסורין כי הכא ומאהבת קיבול פרס שאינו מתכוין להשלים רצון יוצרו שצויהו על כך אלא להנאתו כדאמרינן בפ"ק דמסכת ע"ז (דף יט.) במצותיו חפץ מאד ולא בשכר מצותיו והיינו דתנן (אבות פ"א מ"ג) אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס וכי הא דאמר בפ' עגלה ערופה (לקמן מז.) ואיתא בנזיר פרק מי שאמר הריני נזיר (דף כג.) ובפרק בתרא דהוריות (דף י.) לעולם יעסוק אדם וכו' שבשכר מ"ב קרבנות שהקריב בלק זכה ויצאה ממנו רות גם הוא נתכוין להנאתו שהעלה קרבן לשם להשלים חפציו בשכרו ולא לשם שמים וכדאמרי' פ"ק דר"ה (דף ד.) האומר סלע זו לצדקה ע"מ שיחיה בני ה"ז צדיק גמור אבל ההיא שלא לשמה דתענית ומס' ברכות אינו עוסק בתורה כדי לקיים לא מאהבה ולא מיראה אלא להוסיף על חטאתו פשע שעתה שגגות נעשו לו וזונות שאע"פ שידע שעובר לא מנע מכל תאות לבו כדמפרש התם (ברכות י.) תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים שלא יהא אדם קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ובוטע באביו ובאמו וברבו או במי שגדול הימנו שנאמר ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם ללומדיהם לא נאמר אלא לעושיהם לעושים לשמה.

23 - רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ג

תחלת דינו של אדם אינו נידון אלא על התלמוד ואחר כך על שאר מעשיו, לפיכך אמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה בין לשמה בין שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה.

24 - שו"ע הגר"ז הלכות ת"ת פרק ד' קו"א אות א'

25 - קובץ שיעורים סימן יט אות ב'

26 - גר"א בשנות אליהו ריש פאה

ות"ת נמי אין לו שיעור לא למטה ולא למעלה דכתיב והגית בו יום ולילה וא"כ אין לו שיעור למעלה ולמטה נמי דפעמים בתיבה אחת פוטר וכו', והא דכתיב והגית וכו' כיון שיוצא בתיבה אחת היינו דאילו לא היו כתיב והגית הו"א שא"צ אלא תיבה אחת ולא יותר אף שיש לו פנאי ללמוד לכך נאמר והגית וגו' לומר שחייב אדם ללמוד תורה יום ולילה אף אם צריך לעסוק במצוה או בדרך ארץ שהוא ג"כ מצוה אזי הוא פוטר את עצמו בתיבה אחת. ונקט התנא הא דאין לת"ת שיעור למטה להורות שצריך האדם מאד מאד לחבב את התורה דבכל תיבה ותיבה שלמהד בה הוא מצוה בפ"ע והראיה שיוצא בתיבה אחת מצות לימוד התורה שהיא שקולה נגל כל המצות, והכלל בזה שאין

תלמוד תורה **Prioritizing**

אריה ליבוניץ

מבטלין ת"ת אפילו למצוה אם יכולה להעשות ע"י אחרים והשכל מחייב בזה מפני שכל תיבה ותיבה בפ"ע הוא מצוה גדולה והיא שקולה נגד כולם א"כ כשלומד למשל דף א' מקיים כמה מאות מצוות וא"כ בודאי יותר טוב לקיים מאה מצוות ממצוה אחת רק כשא"א לקיים ע"י אחר אזי רשאי לבטל, ולזה שונה התנא הא דת"ת אין לה שיעור למטה להורות כנ"ל או כשצריך לאכול שהוא ג"כ מצוה ולולא זאת לא היה לו פנאי לעשות איזה מצוה או לאכול דכתיב והגית בו יום ולילה לכך משמיענו דלפעמים אף בתיבה אחת יוצא.

27 - נפש החיים שער א' פ"ח

כי ודאי שאין דעת רבי ישמעאל [הנהג בהן מנהג דרך ארץ] שיהא הרשות נתונה לאדם לפרוש ח"ו אף שמן מועט מעסק התורה, ולעסוק בפרנסה והיהיה בטל אותו העת מעסק התורה לגמרי ח"ו, אמנם רמזו ר"י בלשונו הקדוש הנהג בהן מנהג דרך ארץ ר"ל עמהן עם הדברי תורה היינו שגם באותו העת ושעה מועטת שאתה עוסק בפרנסה כדי הצורך וההכרח לחיות הנפש, עכ"פ ברעיוני מחשבתך תהא מהרהר רק בדברי תורה וכן רבא אמר לתלמידיו ביומי ניסן ותשרי לא תתחזו קמאי, דייקא שלא לבא לבית המדרש אבל ודאי שתלמידי רבא לא היו בטלים ח"ו לגמרי מעסק התורה גם בביתם באלו הימים.

28 - אור שמח הלכות תלמוד תורה פ"א הלכה ב'

ו"ל לבאר דבאמת כל המצוות המה שווים לפחות שבפחותים ולמשה רבינו ע"ה דתורה אחת יהיה לכם כתיב ויוב המצוה גבול יש לה כמו נטילת אתרוג בנענוע בעלמא יצא רק המדקדקין נושאין אותה כל היום וכיוצ"ב וכו' ונמצא מצוות ת"ת אשר בודאי אם יבקש האדם טרף ומזון, בכל זה אינו נחשב מפריע במצוות ת"ת ואספת דגניך כתיב, וכן למשל אדם חלוש המזג וכן כל אחד לפי ההכרחיות שלפי הרגלו וכן לפי טוהר נפשו של אדם כי אינו דומה בחיוב ת"ת האיש אשר נפשו מרגשת בשכלה הזק ונקשרה בעבותות אהבה לת"ת לאיש אשר כחות נפשו נרפים ועצלים לכן איך היה מחוק הבורא לחוק היוב ת"ת לכל ישראל ונתן תורה כל אחד בידו, ואין לא-ד יד האנושי ליתן מדה האמיתית לזה לכן באו חכמים ופרשו לנו גדר האמיתית של ת"ת, ק"ש בשחרית ק"ש בערבית קיים והגית בה יומם ולילה כיון שלומד אזהרת המצוה ואזהרתה בשחרית וערבית כבר קיים מצותה. אולם יותר מזה הוא בכללי המצוות אשר נבדלו ונפרדו בזה כל איש לפי ערכו ומהותו והיא כמו הסר מן המדות המגונות אשר נפרדו זה מזה ובודאי צריך להתעצם בה האדם בכל יכלתו כי כפלה התורה הרבה פעמים ענין למודה וצריך האדם להלהיב נפשו לשקוד על דלתותיה כאשר הרבו לדבר בזה הספרים הקדושים וכו' ובזה יבואר לנו עוד דבר נכון דזה אם יש מצוה לקיים מבטלין ת"ת כמו לאכול מצה לנטול לולב אפילו לרשב"י וכן לקבוע מזוזה ולעשות ציצית אבל להכניס עצמו לחיוב ת"ת עדיף דבאמת לימוד הת"ת שוה לכולם וכל מצוותיה של תורה אינן שוין לדבר אחד מדבריה ומ"מ מבטלין למצוות אלו דאילו חוקים כוללים כל עם ישראל בחובה אחת מן משה רבינו ע"ה עד הפחות בעם ומבטלין אותה לחוקים הכוללים אבל להכניס עצמו לחיובה בודאי מצוות ת"ת עדיף דהיא חביבה להקב"ה ביותר וזה ברור.

29 - רמב"ם הלכות אישות פרק טו הלכה ב ג

האיש מצווה על פריה ורביה אבל לא האשה, ומאימתי האיש נתחייב במצוה זו מבין שבע עשרה, וכיון שעברו עשרים שנה ולא נשא אשה הרי זה עובר ומבטל מצות עשה, ואם היה עוסק בתורה וטרוד בה והיה מתירא מלישא אשה כדי שלא יטרח במזונות ויבטל מן התורה הרי זה מותר להתאחר, שהעוסק במצוה פטור מן המצוה וכל שכן בתלמוד תורה. מי שחשקה נפשו בתורה תמיד ושגה בה כבן עזאי ונדבק בה כל ימיו ולא נשא אשה אין בידו עון והוא שלא יהיה יצרו מתגבר עליו, אבל אם היה יצרו מתגבר עליו חייב לישא אשה ואפילו היו לו בנים שמא יבוא לידי הרהור.

30 - שו"ע הגר"ז הלכות ת"ת פרק ג' קונטרס האחרון

ואף שמבטלין ת"ת למצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים כדאיתא במו"ק דף ט ובירושלמי דברכות פ"ק ולית ליה לרשב"י שמפסיקין לעשות סוכה ולולב וכו' הלמת שלא לעשות וכו' היינו להפסיק לפי שעה וזמן מה ואח"כ חוזר לתלמודו אבל לא להיות רחיים בצוארו שהוא ביטול תמידי עולמית ויוכל לבא לידי שכחה לשכוח דברי תורה הרבה כשלא יהיה לו פנאי לחזור על תלמודו כראוי, ואין ידעית התורה נדחית מפני צמנה זו דפרו ורבו אף שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים כמו שאינה נדחית בתחלת לימודו של אדם שאמרו ילמוד תורה ואח"כ ישא ובטל ממצוה זו שנים רבות מאד אח"כ כל זמן שלומד תורה עיי"ש ברמב"ם וע"כ הטעם משום ידיעת התורה עדיפה ממעשה דאי משום שיוכל לקיימא אח"כ אטו מי ידע כמה חיי. וא"כ ה"ה אחר שלמד אם ישכח תלמודו דדומה לאשה שיוולדת

תלמוד תורה **Prioritizing**

אריה ליבוביץ

וקוברת, והיינו טעמא דבן עזאי להרמב"ם שלא נשא לעולם משום דלעולם יש לחוש לשכחה כל זמן שאינו עוסק בתלמוד תורה כמש"כ בהל' ת"ת עד יום מותו שכל זמן שאינו לומד שוכח.

31 - ספר נשית בחקיד עמ' סה-סו

אכן, לולי דבריהם הייתי אומר דבאמת שיטת הרמב"ם הוא דאפילו בת"ת אמרינן עוסק במצוה פטור מן המצוה ואינו חייב להפסיק מלימודו אפילו לקיים מצוה שא"א לעשות ע"י אחרים ובה מיושב בפשיטות הא דפסק הרמב"ם בהל' אישות דמותר להתאחר המצוה אע"פ שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים כיון שהוא עוסק במצוה ת"ת. ובהלכה ב' שם קמייירי במי שהוא טרוד בה לאיזה זמן קצוב בהתמדה גמורה ולכן שייך לומר שאפילו בזמן שאינו עוסק בתורה ממש עוסק בתורה מקרי. ורק כשאינו טרוד בלימודו כ"כ מוטל עליו לקיים מצות פו"ר דאע"ג דבזמן שהוא לומד ממש עוסק במצוה מקרי מ"מ תו לא חשיב כל אכילתו ושתייתו וישנתו בכלל העוסק במצוה, לכן כשמפסיק מלימודו לעשות אחד מאלו הרי הוא חייב לקיים מצות פו"ר המוטלת עליו. ובהלכה ג' כתב הרמב"ם דמי שחשקה נפשו בתורה **תמיז** ואינו בא לידי חלישות כלל וכל ימיו יכול ללמוד באותו התמדה גמורה והוא טרוד ממש בדברי אלקים חיים כל ימיו הרי הוא בכלל עוסק במצוה ת"ת כל ימי חייו אפילו בשעת אכילה ושינה ומותר לבטל המצוה לגמרי מחמת הכלל של עוסק במצוה פמה"מ, וה"ה בכל מצוות התורה שמוותר לבטלם כשהוא עוסק במצוה ת"ת אסילו כשא"א לעשותה ע"י אחרים.

והא דקאמר במו"ק ט: שחייב להפסיק מלימודו כדי לקיים מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים כבר כתבתי שאינו ברור מהגמרא אי קמייירי אף שמי שכבר עוסק במצוה ת"ת. לכן יתכן לומר דמייירי דוקא כשיש לפניו ת"ת ומצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים דאז חייב לעשות המצוה, אבל כשכבר עוסק בת"ת אינו צריך להפסיק מלימודו אפילו למצוה כזו, וכן משמע מדברי הרמב"ם (הל' ת"ת ג:ד) וז"ל **היה לפניו עשיית מצוה ות"ת אם אפשר וכו' ואם לאו יעשה המצוה וכו' עכ"ל**. הרי מייירי דוקא כשהיו לפניו המצוה ות"ת אבל כשכבר עוסק בת"ת אינו חייב להפסיק מלימודו כלל, דלא שנא ת"ת משאר מצוות דאמרינן עוסק במצוה פמה"מ.

32 - דברות משה מס' קידושין

הקב"ה נתן לעמו ישראל תרי"ג מצוות ואפילו ללומדי תורה ולהני שתורתן אומנתן נתן המצוות וא"כ לא מסתבר שיתן מצוה אחת כמו ת"ת שעל ידה יכול לבטל כל שאר מצוות ה' כל ימי חייו. אלא ודאי לא שייך בתלמוד תורה לומר עוסק במצוה פטור מן המצוה.

33 - ר"ן ר"ה דף ז. בדפי הרי"ף

ואפשר דטעמא דמלתא (דהעוסק בתורה פטור מן התפילין כדאיתא במכילתא) משום שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, א"נ שהעוסק בתורה א"צ אות שדברי תורה הן עליו לאות.